

KLASTERLARNING IQTISODIY VA IJTIMOYIY SAMARADORLIGI

Rahimov Odil Berdiyevich

Qarshi Xalqaro universiteti "Iqtisodiyot va muhandislik" kafedrası dotsenti
(odilrahimov_74@gmail.com)

Annotatsiya: Maqolada klasterlash orqali hududlarni rivojlantirish, shuningdek, klasterlarning istiqbolda rivojlanishi natijasida mintaqalarda zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy infratuzilmalari shakllanishi, ularning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini oshirishning asosiy jihatlari yoritilgan.

Kalit soʻzlar: klaster, klasterlash, ekonometrik modellash, raqamli texnologiyalar, yashil texnologiyalar, iqtisodiy potensial, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация: В статье рассматриваются развитие регионов через кластеризацию, а также перспективы развития кластеров, приводящие к формированию современной экономической и социальной инфраструктуры регионов, а также основы повышения их экономической и социальной эффективности.

Ключевые слова: кластер, кластеризация, эконометрическое моделирование, цифровые технологии, зеленые технологии, экономический потенциал, экономическая эффективность.

Abstrakt: The article examines regional development through clustering, as well as the prospects for cluster development, which contribute to the formation of modern economic and social infrastructure in the regions, and the foundations for enhancing their economic and social efficiency.

Keywords: cluster, clustering, econometric modeling, digital technologies, green technologies, economic potential, economic efficiency.

Kirish

"Klaster" atamasi XX asrning 80-yillarida Maykl Porter tomonidan iqtisodiy tushuncha sifatida ilmiy jarayonga kiritilgan. Porterning ta'kidlashicha, klaster – ma'lum sohalarda faoliyat ko'rsatayotgan kompaniya va institutlarning jug'rofiy jihatdan tarmoqlararo birlashuvi hisoblanadi[1]. Bu ta'rif 1990-yilda Maykl Porter tomonidan tayyorlangan "Davlatlarning raqobatdosh afzalligi" nomli asarida keltirilgan. Demak, klaster – o'zaro bog'liq korxonalarni birlashtirishning bir usuli bo'lib, bu hudud iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi.

Hozirgi globallashuv davrida klasterlar dunyo mamlakatlari iqtisodiyotining samarali o'sishining asosiy bo'g'iniga aylangan va ular yangi ishlab chiqaruvchi kuch sifatida iqtisodiy faoliyatning qariyb katta qismini qamrab olgan. Jumladan, AQShda 400 ga yaqin klasterlar faoliyat yuritib, mamlakat YaIMning 60-65 foizi ularning hissasiga to'g'ri keladi, Italiya ishlab chiqarishida 200 dan ortiq klasterlarning ulushi mamlakat eksportida 40 foizga yaqinini tashkil etadi, Xitoyda ko'plab korxonalarni birlashtirgan 60 dan ortiq klasterlarda katta hajmlarda mahsulotlar ishlab chiqariladi.

2005-yillarda iqtisodchi olimlar Расулев А., Алимов Р., Курбанова Д. “O‘zbekistonda paxtachilik kompleksini rivojlantirishda klaster iqtisodiy siyosatining muhim yo‘nalishlari” maqolasida mamlakatda klasterlarni rivojlantirish asoslari yoritilgan[2]. Xususan, hozirgi davrda mamlakatimizda paxta-to‘qimachilik klasterlari rivojlanmoqda.

Asosiy qism: Klasterlash orqali ilg‘or rivojlanish - iqtisodiy salohiyat, yangi texnologiyalar, ekologik omillar va moliyaviy imkoniyatlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu strategik tahlil jarayoni klasterning qaysi yo‘nalishda rivojlanishi kerakligini, qanday innovatsiyalarni joriy qilishni va mintaqalararo hamkorlikni qanchalik samarali yo‘lga qo‘yish mumkinligini aniqlashga yordam beradi. Bu esa, o‘z navbatida, klasterlarning iqtisodiy o‘sishini va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Klasterlar innovatsiyalarni tezroq joriy etishga va ularni keng miqyosda qo‘llashga yordam beradi, bu esa umumiy texnologik taraqqiyotga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Zamonaviy iqtisodiyotda raqamli texnologiyalarning tezkor rivojlanishi iqtisodiy jarayonlarni yanada chuqurroq tahlil qilishni taqozo etmoqda. Ekonometrik modellash tirish raqamli iqtisodiy muhitda iqtisodiy ko‘rsatkichlarni tahlil qilish va baholash imkonini beradi. Klasterlashni ekonometrik modellash tirish ishlab chiqarish subyektlari orasida hamkorlikni kuchaytirib, iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga, innovatsiyalarni joriy etish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek u iqtisodiy qarorlar qabul qilishda asosiy vositalardan biri bo‘lib, iqtisodiy samaradorlikni barqaror rivojlantirish uchun dolzarb va muhim ahamiyat kasb etadi.

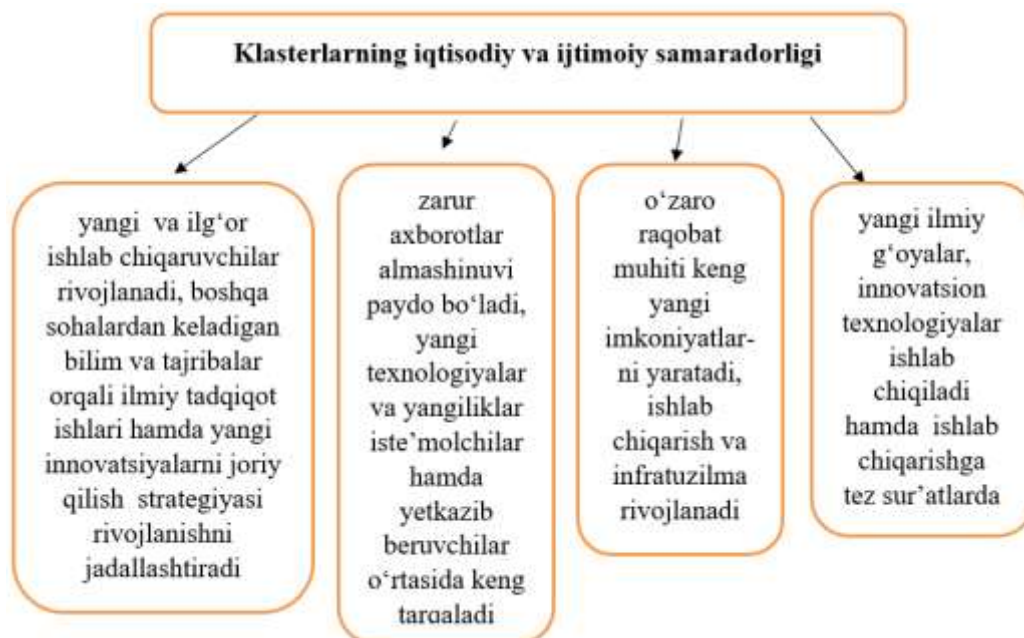
Klasterlarning rivojlanishi mintaqalarning zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy infratuzilmalari tashkil topishiga olib keladi, bu esa ularning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini yaqqol ko‘rsatadi. Klasterlar mahalliy iqtisodiyotga turtki beradi, chunki ular o‘z atrofidagi kichik va o‘rta bizneslarni rivojlantiradi, shu bilan birga, hududiy iqtisodiyotni barqarorlashtiradi. Bu ayniqsa, iqtisodiy rivojlanish imkoniyatlari cheklangan mintaqalarda juda dolzarbdur. Bundan tashqari, yashil texnologiyalarni joriy etish va ekologik toza ishlab chiqarish usullarini qo‘llash osonlashadi. Bu esa, uzoq muddatli ekologik barqarorlikka erishishga xizmat qiladi hamda jamiyatga ijobiy ijtimoiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Ushbu jihatlar klasterlashning nafaqat hududiy, balki milliy iqtisodiyot uchun ham dolzarb va muhim ekanligini ko‘rsatadi. Klasterlash jarayoni resurslarni birlashtirish, malakali kadrlarni tayyorlash va innovatsiyalarni tezroq amalga oshirish imkoniyatini taqdim etadi, bu esa, uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik hamda ijtimoiy farovonlikka erishishga yordam beradi.

Klasterlash jarayonida yangi imkoniyatlar va ilmiy g‘oyalarni ishlab chiqish hamda ularni ishlab chiqarishga joriy etish mintaqaviy va milliy darajada iqtisodiy o‘sishga sezilarli hissa qo‘shadi. Klasterlar uchun raqamli texnologiyalar bilan integratsiya qilish – ishlab chiqarish hamda resurslardan samarali foydalanishni optimallashtiradi. Raqamlashtirish orqali korxonalar bir-biriga tezkor ma‘lumot yetkazib bera oladi, natijada ishlash samaradorligi oshadi. Sun‘iy intellekt va yangi texnologiyalar yordamida klasterlarda ishlab chiqarish jarayonlarini kuzatish, talablarga mos mahsulotlarni ishlab chiqarish, hatto, texnik xizmat ko‘rsatish sohalarida yutuqlarga erishish mumkin. Yashil texnologiyalar va qayta tiklanuvchi

energiya manbalari klasterlar ichidagi ishlab chiqarish jarayonlarini ekologik xavfsiz hamda samarador qilishda katta ahamiyatga egadir. Xomashyolar sarfini kamaytirish va ularni tejash, energiya samaradorligini oshirish orqali ekologik klaster tizimlarini yaratish imkoniyatlari kengayadi. Klasterlar o'zaro tajriba va g'oya almashish orqali yangi keng imkoniyatlarni yaratadi. Shu bilan birga, ochiq innovatsiya dasturlari orqali ilmiy-texnologik g'oyalarni joriy etish ko'lamini kengaytirish lozim.

Xulosa: Klasterlarning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini quyidagilardan iborat:

Yuqoridagi g'oyalar va texnologiyalarni klasterlarda amalga oshirish orqali hududiy ishlab chiqarish jarayonlariga raqamli va zamonaviy yashil texnologiyalarni joriy etish barqaror iqtisodiy o'sishga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Porter M. Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review, 1998 //http://hbr.org/product/clusters - and - the - new - economics - of - competition/an/98609-PDF-ENG.

2.А.Расулев, Р.Алимов, Д.Курбанова. Развитие хлопкового комплекса-важное направление кластерной экономической политики в Узбекистане. Общество и экономика. №7-8, 338-350 ст. 2005 г.

3.Rahimov Odil Berdievich, Mukhitdinov Khudayar Suyunovich. Kashkadarya provinceactivity of economic subjects econometric modeling of inter-territorial clustering // OAK Journal of Management "Value & Ethics" Gwalior Management Academy. India ISSN-2249-9512, 2022 November Special Issue Page: 222-236 (08.00.00; №6).

4.Rahimov Odil. Qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarishni klasterlashni ekonometrik modellashtirish // Biznes Ekspert. – T.: Бизнес-Daily Media, 2022. 11-12 (179-180)-son. – B. 63-66.

5.О.Б.Рахимов. Econometric model of interterritorial clustering of economic subjects.// “Экономика и предпринимательство” научный журнал, 2024 г №1 (162), ISSN 1999-2300, Журнал включен в Перечень ВАКа РФ, стр.673-676.